

Anvisning skyddsåtgärder inom vård och omsorg

Dokumenttyp Anvisning	Version 1.1	Dokumentet gäller för Socialförvaltningens verksamheter i egen och extern regi som beslutar om eller utför insatser enligt HSL, SoL och LSS	Datum för fastställande 2022-11-11
Revideringsansvarig Stab		Revideringsintervall Vid behov	Reviderad datum
Dokumentansvarig Stab		Uppföljningsansvarig Stab	Tidplan Vartannat år

1. Syfte

Anvisningens syfte är att säkerställa att skyddsåtgärder inom vård och omsorg används med respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet. Anvisningen ska hjälpa socialförvaltningens verksamheter att arbeta personcentrerat och ge vård och omsorg av god kvalitet.

2. Koppling till lagstiftning och andra styrdokument

Vård och omsorg ska utformas efter brukarnas individuella behov och förutsättningar. Hjälpmedel, välfärdsteknik, tekniska lösningar och andra stödåtgärder kan användas som skydd om brukaren samtycker. Skyddsåtgärder kan förskrivas som hjälpmedel enligt Hälso- och sjukvårdslagen, beviljas som bistånd enligt Socialtjänstlagen eller användas i utförandet av insatser för att tillgodose brukarens behov.

Alla insatser enligt Socialtjänstlagen, Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade och Hälso- och sjukvårdslagen bygger på frivillighet och förutsätter brukarens samtycke. Därutöver är alla enligt Regeringsformen grundlagsskyddade mot frihetsberövande och påtvingade kroppsliga ingrepp från det allmänna. Åtgärder som innebär tvång och begränsning saknar därmed stöd i gällande lagstiftning och kan i vissa fall bedömas som ett missförhållande som ska anmälas enligt lex Sarah. Utöver att åtgärderna är otillåtna kan de även upplevas som kränkande och leda till andra negativa effekter för brukarens hälsa och välmående.

Skyldigheten att dokumentera arbetet med skyddsåtgärder i journal framgår i Patientdatalagen och Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om journalföring och behandling av personuppgifter i hälso- och sjukvården samt om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS.

3. Anvisningen

3.1. Bedömning av brukarens behov av skyddsåtgärd

Brukarens individuella behov och förutsättningar ska alltid ligga till grund för vilken typ av skyddsåtgärd som är aktuell. Syftet med åtgärden får inte vara att kompensera för brister i verksamheten, som exempelvis brister i bemanningen, personalens kompetens eller att verksamheten bedrivs i lokaler som inte är ändamålsenliga.

Bedömning av behov av skyddsåtgärd görs lämpligen av brukarens vård- och omsorgsteam, det vill säga professionerna som har kännedom om brukaren. Generella och rutinmässiga bedömningar får inte förekomma, exempelvis att en viss skyddsåtgärd alltid används för ett visst behov utan en individuell bedömning. Vid övervägande av en skyddsåtgärd ska hänsyn tas till om det finns mindre ingripande lösningar att använda istället. Brukaren ska involveras så långt det är möjligt.

Den som uppmärksammat behovet av en skyddsåtgärd ansvarar för att kontakta eller sammankalla de professioner runt brukaren som lämpligen bör delta i bedömningen eller rådfrågas. Det kan exempelvis vara utförare, handläggare, legitimerad personal osv. Den som blir kontaktad har en skyldighet att delta i bedömningen. I vissa fall kan det vara lämpligt att inhämta uppgifter från brukarens anhöriga, ställföreträdare eller andra närstående.

3.1.1. Bedömningsstöd för skyddsåtgärder

Bedömningsstödet för skyddsåtgärder ska användas för att bedöma brukarens behov och samtycke samt risker med skyddsåtgärden. Syftet är att avgöra om skyddsåtgärden ska användas samt när och på vilket sätt för att möta brukarens behov. I samband med bedömningen utses någon som ansvarig för bedömningen samt någon som ansvarig för uppföljningen.

Det kan i vissa fall vara lämpligt att se över brukarens nutrition och tarmfunktion, eventuella läkemedel och smärtpåverkan samt aktivitetsmönster beroende på brukarens individuella förutsättningar och vilken skyddsåtgärd som kan bli aktuell.

3.1.2. Inhämtning och bedömning av samtycke

Alla insatser enligt Socialtjänstlagen, Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade och Hälso- och sjukvårdslagen bygger på frivillighet. En skyddsåtgärd är antingen tillåten eller otillåten. En skyddsåtgärd är tillåten om brukaren samtycker till användandet. Om brukaren inte samtycker till åtgärden är den otillåten och istället tvingande och begränsande. I vissa fall kan den även vara frihetsberövande. En brukarens anhöriga, ställföreträdare eller andra närstående kan inte samtycka till en skyddsåtgärd.

Inhämtning och bedömning av samtycke görs i samband med beslut om att använda en skyddsåtgärd, samt kontinuerligt i den vardagliga användningen. Brukaren kan när som helst ta tillbaka sitt samtycke. Det kan också vara så att en brukare sporadiskt samtycker till en skyddsåtgärd. Om brukaren inte kan ge ett uttryckligt samtycke är det särskilt viktigt att brukarens reaktioner till skyddsåtgärden observeras i samband med användningen.

Se separat anvisning kring samtycke för vård- och omsorgsinsatser för stöd i inhämtning och bedömning av samtycke för personer över 18 år.

3.1.3. Exempel på skyddsåtgärder och behov

Syftet med en skyddsåtgärd kan vara att främja brukarens känsla av trygghet, skydda brukaren från fara samt att stödja, hjälpa eller att aktivera brukaren. Utrustning som kan vara en skyddsåtgärd är exempelvis olika typer av aktiva eller passiva larm, sensorer, kameror, kommunikationslösningar osv. Det kan även vara utrustning som fysiskt begränsar brukarens rörelsefrihet, exempelvis låsta, stängda eller dolda dörrar samt grindar, sänggrindar, brickbord, bälten osv. Även ett arbetssätt, en metod och ett agerande kan vara en skyddsåtgärd.

Det kan ibland vara svårt att avgöra när behov av en skyddsåtgärd behövs. Det förutsätter att professionerna och andra personer runt brukaren uppmärksammar när brukarens beteende förändras. Kanske är brukaren mer orolig än vanligt, blir utåtagerande eller passiv.

På [Kunskapsguiden.se](https://www.kunskapsguiden.se) finns information om skydds-, tvångs- och begränsningsåtgärder samt diskussionsmaterial och lärande exempel från Socialstyrelsen som handlar om hur man kan jobba för att förhindra förekomstens av tvång och begränsningar inom vård och omsorg.

3.2. Uppföljning

Användandet av en skyddsåtgärd ska följas upp två veckor från det att skyddsåtgärden sattes in. Syftet är att säkerställa att bedömningen var korrekt samt att användandet fungerar tillfredsställande.

Därefter sker uppföljning minst en gång per halvår där de professioner som deltog i bedömningen lämpligtvis deltar.

Uppföljning kan även ske vid behov. I vardagliga situationer synliggörs förändring av behov och brukarens inställning till skyddsåtgärden. Vård- och omsorgspersonal ska kontinuerligt vara observanta på förändring av exempelvis behov, samtycke och risker. Vård- och omsorgspersonal ansvarar för att meddela den som ansvarar för uppföljning samt att dokumentera sina iakttagelser i brukarens journal. Om skyddsåtgärden är ett förskrivet hjälpmedel ska även förskrivaren meddelas.

3.3. Dokumentation

Bedömning av behov, beslut om skyddsåtgärd, inhämtning och bedömning av samtycke samt uppföljning ska dokumenteras i brukarens journal. Bedömningsstödet för skyddsåtgärder inom vård och omsorg ska skannas och läggas in i brukarens akt. Om det är ett hjälpmedel som förskrivs som en skyddsåtgärd ska uppgifterna och bedömningsstödet även dokumenteras i brukarens Hälso- och sjukvårdsjournal av legitimerad personal.

Hur och när skyddsåtgärden ska användas ska dokumenteras i brukarens genomförandeplan och vara känd av alla berörda medarbetare. Det ska även framgå när uppföljning av skyddsåtgärden ska ske samt vem som ansvarar för uppföljningen.

Om brukaren återtar sitt samtycke till skyddsåtgärden ska det dokumenteras i journal. Den som ansvarar för uppföljning ska informeras och användandet av skyddsåtgärden ska avslutas. Om skyddsåtgärden är ett förskrivet hjälpmedel ska förskrivaren meddelas.

Om brukaren sporadiskt motsätter sig användandet av skyddsåtgärden ska det dokumenteras i journalen vid varje tillfälle. Den som ansvarar för uppföljning ska informeras. Om skyddsåtgärden är ett förskrivet hjälpmedel ska förskrivaren meddelas.

4. Definitioner och avgränsningar

Anvisningen gäller för brukare över 18 år i socialförvaltningens verksamheter, både i egen och extern regi.

5. Ansvar och uppföljning

Socialförvaltningens Stab ansvarar för dokumentet samt att det följs upp och revideras. Berörda enhetschefer ansvarar för att anvisningen är känd bland medarbetare och följs. Alla medarbetare i berörda verksamheter ansvarar för att ta del av anvisningen och att följa den.